

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2022. № 12.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.12.10>

УДК 330.11

Т. В. Березяню,

д. е. н., доцент, завідувач кафедри економіки праці та менеджменту,

Національний університет харчових технологій

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9228-4239>

О. С. Харін,

магістр кафедри Економіки праці та менеджменту, Національний

університет харчових технологій

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4888-4696>

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ДОБРОЧИННОСТІ У ФОРМАТІ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

T. Berezianko,

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, National University of Food

Technologies

O. Kharin,

Master's student, National University of Food Technologies

THEORETICAL APPROACHES AND PRACTICAL IMPLEMENTATION OF CHARITY IN THE FORMAT OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY

У сьогоденнішніх українських реаліях тема волонтерства є досить актуальною, хоча відома достатня кількість досліджень з цього напрямку. Дану статтю присвячено дослідженню теоретичних та практичних засобів корпоративної, громадської та соціально відповідальної активності на різних щаблях національного суспільства. Мета дослідження. Головний акцент зосереджено у площині виявлення особливостей реалізації доброчинності працівниками та підприємствами харчової промисловості. Здійснено дослідження участі національних оліє-жирових компаній у кризових подіях 2014-2022 рр. і систематизовано напрямки залучення корпоративних та особистих можливостей як прояв громадської позиції та реалізації співпраці. Для виконання дослідження було використано методи аналізу, синтезу, опитування та порівняння, також було опрацьовано наукові та дослідницькі матеріали. Результати дослідження. Характерною рисою корпоративного волонтерства стали: допомога для нейтралізації впливу військових дій - допомога працівникам філій фінансова та організаційна, надання робочих місць, транспорту, одягу, фінансування оплати орендного житла, допомога у зменшенні стресоутворюючого фактору, також соціальна підтримка незахищених верств населення, сприяння та організація оздоровчих заходів, вирішення екологічних питань в офісі та поза його межами, освітні та виховальні заходи. Особисте волонтерство працівників компаній оліє-жирового комплексу носить більш емоційно забарвлений характер – це по-перше, витрачання особистого вільного часу у громадських інтересах; по-друге, - це прояв ініціативи, яка стає стимулом для подальшого розвитку її на рівні корпоративного волонтерства; по-третє, - це здійснення соціальної логістики, яка не покривається можливостями на державному рівні; по-четверте, - це здійснення психологічної підтримки на рівні людина до людини. Висновок. Добродійництво – це елемент корпоративної соціальної відповідальності, волонтерство корпоративне та особисте – це інструмент його громадської та соціальної реалізації. В економічному сенсі волонтерство виконує функції соціальної логістики.

In today's Ukrainian realities, the topic of volunteering is quite relevant, although a sufficient amount of research in this direction is known. This article is devoted to the study of theoretical and practical means of corporate, public and socially responsible activity at various levels of national society. The aim of the

study. The main emphasis is focused on the plane of identifying the peculiarities of the implementation of charity by employees and enterprises of the food industry. The study of the participation of national oil and fat companies in the crisis events of 2014-2022 was carried out and the directions of attracting corporate and personal opportunities as a manifestation of a public position and implementation of cooperation were systematized. To carry out the research, the methods of analysis, synthesis, survey and comparison were used, as well as scientific and research materials were developed. Research results. A characteristic feature of corporate volunteering has become: assistance to neutralize the impact of military operations - financial and organizational assistance to branch employees, provision of jobs, transport, clothing, financing of rental housing, assistance in reducing the stress-causing factor, as well as social support for vulnerable segments of the population, promotion and organization of health activities, solving environmental issues in and outside the office, educational and educational activities. Personal volunteering of employees of the oil-fat complex companies is more emotionally colored - it is, firstly, spending personal free time in the public interest; secondly, it is a manifestation of initiative, which becomes an incentive for its further development at the level of corporate volunteering; thirdly, it is the implementation of social logistics, which is not covered by opportunities at the state level; fourthly, it is the implementation of psychological support at the person-to-person level. Conclusion. Charity is an element of corporate social responsibility, corporate and personal volunteering is a tool for its public and social implementation. In the economic sense, volunteering performs the functions of social logistics.

Ключові слова: волонтерський рух, корпоративна соціальна відповідальність, корпоративна доброчинність, особиста доброчинність

Keywords: volunteer movement, corporate social responsibility, corporate charity, personal charity

Постановка проблеми. У сьогоденні українських реаліях тема волонтерства є досить актуальною, хоча відома достатня кількість досліджень з цього напрямку.

Визначення *волонтерства* (Volunteering [1]), прийняте в англomовних джерелах, – це добровільна дія певної особи або групи, яка вільно віддає свій час і працю на громадську роботу. Багато волонтерів проходять спеціальну підготовку у своїх фахових сферах – медицині, освіті або при надзвичайних ситуаціях.

Сучасна практика розрізняє два основних види доброчинності: особиста та корпоративна. Обидві мають як спільні так і відмінні риси, які залежать від суспільної позиції, громадської активності, економічної спроможності та рівня усвідомлення позиції суспільно та соціально відповідального члена національної спільноти.

Аналіз попередніх досліджень. Волонтерство як соціальний феномен вивчали такі вітчизняні науковці, як Р.Вайнола, А.Капська, Н.Комарова, О.Безпалько, О.Карпенко, І.Зверєва, І. Юрченко., Г.Лактіонова., І.В. Авуєва. На сучасному етапі проблематика добровільної діяльності досліджується в межах трьох підходів: соціального (Р.Корнюєл, Ф.Хайек), економічного (Л.Саламон) і трудового (К.Бідерман, Л.Кудринська).

Мета статті. Дану статтю присвячено дослідженню теоретичних та практичних засобів корпоративної, громадської та соціально відповідальної активності на різних щаблях національного суспільства. Головний акцент зосереджено у площині виявлення особливостей реалізації доброчинності працівниками та підприємствами харчової промисловості.

Результати дослідження. Корпоративне волонтерство передбачає залучення та підтримку співробітників організації, які здатні та бажають на добровільних засадах ділитися своїми професійними навичками, досвідом, часом та іншими ресурсами. Корпоративне волонтерство не виключає, а, навпаки, передбачає участь компанії, яка виділятиме корпоративні ресурси, у вигляді надання власної продукції, забезпечення транспортних послуг, приміщень для проведення заходів, інформаційної підтримки тощо.

У США близько 90 % великих компаній впроваджують програми корпоративного волонтерства, у Великій Британії цей відсоток є нижчим і

складає 30 %. За офіційними даними ООН ще у 2001 р. налічувалось приблизно 109 млн волонтерів у світі, більше половини яких займалися доброчинністю саме на корпоративних засадах [2]. Згідно з даними UN Volunteers (підрозділ ООН, присвячений волонтерству), з погляду економічного впливу, вартість волонтерської роботи становить 1,348 трлн дол. США, або 2,4 % всієї світової економіки [3]. У більшості країн держава підтримує та стимулює волонтерство.

Відповідно, складові волонтерського руху можуть бути представлено схематично (рис.1.).

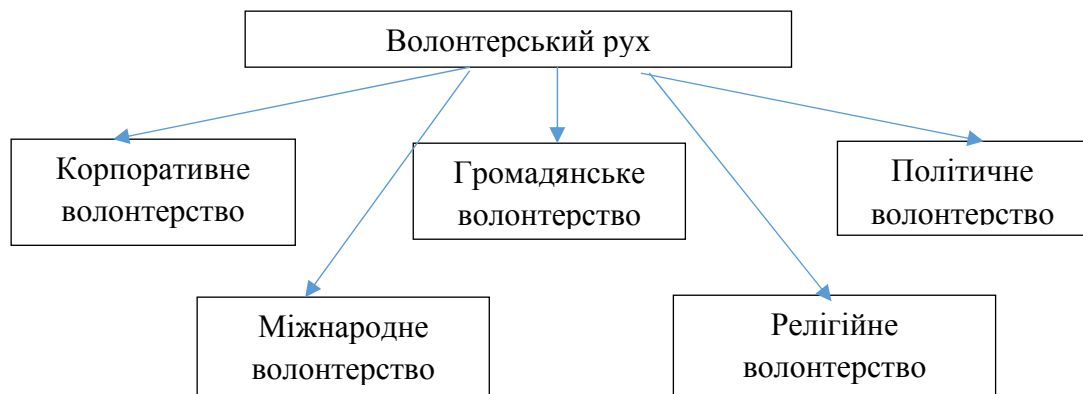

Рис.1. Складові волонтерського руху

Джерело: розроблено автором

Події останнього року виявили нетрадиційні напрямки участі компаній оліє-жирового сектору у співпраці з громадою. Але участь носила підкреслено невійськовий характер. На протязі активної фази військових подій 2014 та 2022 рр. відповідальність бізнесу в оліє-жировому комплексі слід розцінювати як прояв активної громадянської позиції, яку активізувала стресова ситуація.

Таблиця 1. Корпоративне волонтерство компаній оліс-жирового комплексу

Показник	Допомога постраждалим та окупованим містам	Розвиток соціальних регіонал. проектів	Комунікаційна робота (підтримка ЗМІ, інформування)	Підтримка ініціатив працівників	Відсторонення від політики
2014 р.					
Олігопольне ядро	Виділення фізичного та речового ресурсу (транспорт, будматеріали) - 62%	Участь у відновлювальних проектах – 45%	Фінансування оголошень, інформації – 18%	Сума, зібрана працівниками подвоюється 37,5%	Відмова від фінансової підтримки військових дій, придбання зброї 43%
Крупні пп.	Виділення продукції – 56%		Оплата поліграфії – 22%	Частково – 43,8%	Допомога виключно пораненим
Середні пп.	Особиста участь – 75%				-
Малі пп.					-
2022 р					
Олігопольне ядро	70%				
Крупні пп	63%	Соціальна логістика		-	Надання приміщень для ЗСУ та переселених
Середні пп	28%	75%			Допомога пораненим, матеріальне забезпечення ЗСІ, тероборони
Малі пп.					

Джерело: укладено автором з урахуванням даних Центру розвитку КСВ та власного опитування

Слід відзначити, що характерною рисою поведінки компаній олігопольного ядра та крупних компаній галузі стала допомога працівникам філій, що змушені були покинути власні домівки – за даними інтерв'ю понад 70% працівників філій було переселено за кошти компаній та надано їм роботу у інших відділеннях, навіть незважаючи на відсутність вакансій (матеріальна допомога у випадку вимушеного переселення надавалась у розмірі 6000-10000 грн.). Потужні компанії надавали транспорт, одяг, фінансували оплату орендного житла.

Таблиця 2. Участь компаній оліє-жирового комплексу у допомозі армії

Показник	Олігопольне ядро	Крупні пп.	Середні пп.	Малі пп.
Підтримка волонтерства співробітників, надання консультацій	Так	Так	На особистому рівні	
Надання техніки, транспорту, продуктів	-	так	частково	-
Відвідування поранених у шпиталях	так	-	Особиста ініціатива	
Закупівля спорядження	-	частково	так	так
Навчання навичкам першої допомоги та ГО	так	так	частково	-
Допомога військовим частинам місцевого формування	-	так	так	так
Перерахування денного заробітку, благодійний ярмарок	частково	50%	так	так
Підтримка мобілізованих та їх сімей	Збереження середньої зарплати, благодійництво	частково	частково	-
	Програма підтримки для мобілізованих			

Джерело: [4]

Компанії, що є лідерами ринку та є крупними представниками бізнесу розробили плани дій у разі поширення зони активних дій на територію їх дислокації, було проведено навчання з першої допомоги пораненим, проведено заняття із психологами з метою подолання стресових станів, що

спричинені військовими діями на території країни, відмінено розважальні заходи та новорічні корпоративні заходи. Аби зменшити вплив стресоутворюючого фактору для дітей-переселенців проводились розважальні заходи психологічного напрямку: безкоштовна демонстрація мультфільмів, надання місць у дитячих садочках (відомчого підпорядкування), проводились екскурсії.

Систематизувавши декілька наукових та суспільно-політичних джерел, ми склали перелік найбільш вагомих функцій сучасного волонтерського руху.

Таблиця 3. Основні напрямки волонтерського руху в Україні в особливий період (на рівні особистості та малих підприємств)

Напрямок	Зміст діяльності
військовий	допомога конкретним військовим частинам у зоні проведення дій, закупівля та передача у зону проведення автомобілів, у т.ч. – й закупівля за кордоном, виготовлення одягу; допомога в оформленні документів, переобладнання подарованих автомобілів під потреби армії, виготовлення побутового устаткування
картографувальний	створення волонтерами сучасних мап для військових, закупівля і доставка високошвидкісного електронного обладнання для забезпечення швидкості і точності відкриття артилерійських обстрілів
високотехнологічний	розробка програмістами-волонтерами для ВСУ спеціального софту – так звана система для артилеристів ГІС «АРТА» - проект, створений групою підприємців, для наведення артилерійських систем та розвідки (включаючи безпілотні літаючі апарати) та екіпіровці для солдатів.
медичний та реабілітаційний	(забезпечення бійців персональними аптечками з якісними препаратами, зокрема, кровоспинними, допомога пораненим, збір коштів на реабілітацію поранених та важкопоранених бійців-учасників дій), проектування та виготовлення “народних польових лазаретів», ремонт військових шпиталів (наприклад, у Дніпрі та Києві), проведення безкоштовних курсів англійської мови для солдат-інвалідів
ремонтне волонтерство	ремонтні роботи з відновлення військової техніки

Продовження таблиці 3.

«Чорний тюльпан»	Допомога в транспортуванні вантажу 200, встановлення меморіальних табличок
забезпечення військовослужбовці якісним харчуванням	розробка рецептур і виготовлення порційних наборів суміші висушених в домашніх умовах овочів задля швидкого приготування перших страв, збір та передача ЗСУ харчів, домашнього та промислового виготовлення
переселенський напрям	створення центрів допомоги, центрів адаптації, допомога із придбанням та пошуком житла і роботи, збір гуманітарної допомоги для переселенців, соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб, організація безкоштовних курсів для дітей-переселенців, які мали складати іспити зовнішнього незалежного оцінювання, проведення і організація курсів української мови для дітей-переселенців; особливо важливим у цьому напрямі є створення волонтерами електронної бази даних переселенців
Допомога цивільному населенню	збір та привезення гуманітарної допомоги цивільному населенню, яке проживає на території проведення, вивезення цивільного населення із фронтової та прифронтової зони (наприклад, гарячих точок)
залучення волонтерів до виконання державних функцій	контроль і супроводження всіх процесів розмитнення зарубіжної гуманітарної допомоги в порту; «волонтерський десант» в Міністерстві оборони України, боротьба з корупцією
Збір коштів для благодійної допомоги	* благодійних продуктових ярмарків, * благодійних волонтерських ярмарок * спортивних подій, мистецьких акцій * різноманітних аукціонів та марафонів

Джерело: укладено за джерелом [5-7]

За ознакою змістовності волонтерська діяльність може бути розподілена на декілька напрямками.

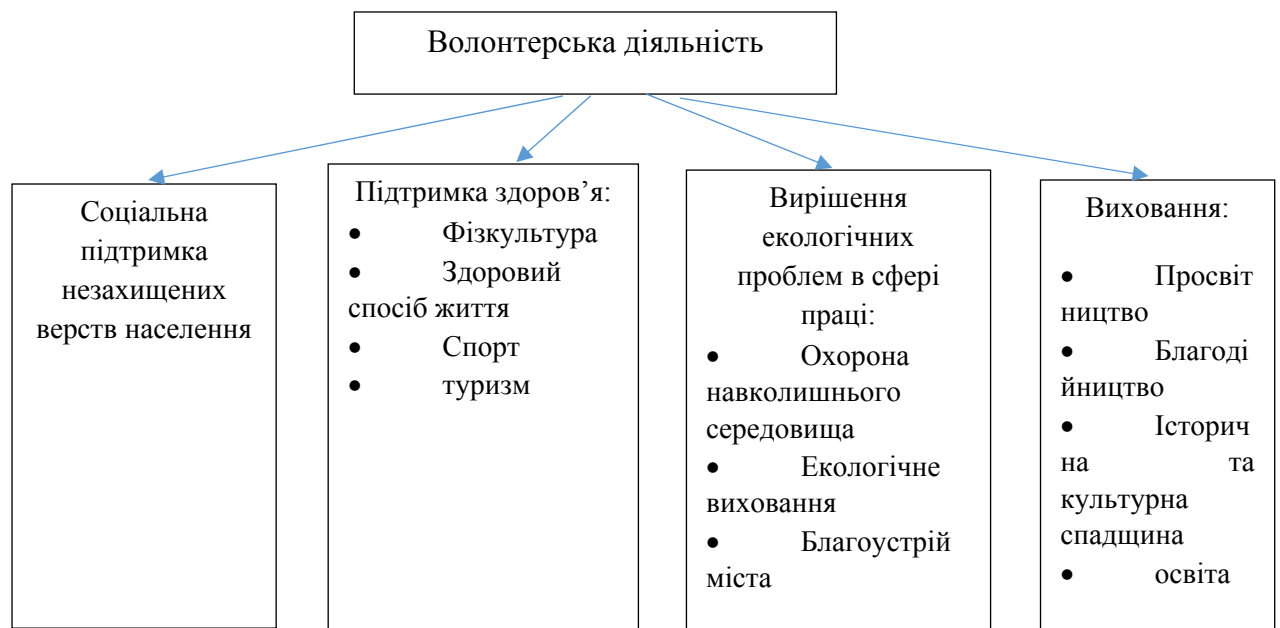

Рис.2. Напрямки волонтерського руху

Джерело: розроблено автором

На поточний час компанії надають гуманітарну допомогу: продуктами харчування, одягом, паливом, водою, медикаментами для населення та здійснюють періодичну культурно-інформаційну підтримку – поновлюють книжковий фонд громадських та університетських бібліотек.

За даними компаній в 2014 році допомогу надано майже 2000 співробітникам-переселенцям. За тими, хто змушений був виїхати – зберігається місце роботи. Компанії Каргілл, Кернел-Груп, Нобл-груп, Сателіт – постраждали від проведення АТО – майнові переробні комплекси в Маріуполі та Донецьку повністю зруйновано. Проте в планах розвитку бізнесу цих компаній значиться намір відновити або відбудувати підприємства відразу після припинення військових дій. Облік на поточний час ще не сформовано, але він може виявитись у десятки разів більшим.

Відповідальне громадянське ставлення виявлено і до мобілізованих співробітників та їх сімей: у разі призову до зони активних дій в компаніях олігопольного ядра та крупних компаніях збережено за працівниками

заробітну плату, надається підтримка сім'ям (в середньому у розмірі 7200 грн. щомісячно).

Таблиця 4. Оцінка корпоративним сектором наслідків розгортання економічної та гуманітарної кризи в Україні

Показник	Оцінка експертів-дослідників ¹	Оцінка керівників та спеціалістів оліє-жирової промисловості	Рівень підтримки оцінки, %
	Зміна обсягів, %		
Промислове виробництво	-4,7	-23	50
Сільське господарство	-3,9	-29	60
Будівництво	-8,9	-58	30
Роздрібна торгівля	0,8	-60	50
Експорт товарів	-5,1	-34	50
Імпорт	-18,0	-17	70
Рівень безробіття	8,8	25	60
Податкові надходження	3,6	-25	40
Визначення 3-х причин, що формують наслідки:			
Військові дії	34	18	54
Внутрішній менеджмент	41-42	56	65
Політична нестабільність та невідповідне державне управління	42-50	60-80	72

Джерело: укладено за даними опитування та інтерв'ю

Слід відмітити новий ракурс комунікації менеджменту з персоналом: розширено спілкування, проводиться інформаційна робота – пояснюється позиція компанії, обговорюється поточна ситуація, результати прийнятих рішень, працівники залучаються до процесу прийняття соціальних рішень. Деякі експерти розцінюють ці факти як прояв зростання довіри між менеджментом та співробітниками, зростання згуртованості та відкритості.

¹ Die wirtschaftlichen Auswirkungen des Konflikts im Osten der Ukraine (nach Angaben des IWF) //Ukraine-analysen. №136 (17.09.2014) – Ел.журнал – Режим доступу: www.laender-analysen.de/ukraine

Таблиця 5. Вибір бізнесом форми участі у кризових ситуаціях (оліє-жировий сектор)

Показник	Підприємства олігопольного ядра	Крупні підприємства	Середні	Малі підприємства
Участь у політичних подіях)	-	Не забороняється співробітникам	так	так
Допомога волонтерським організаціям, що співпрацюють з ЗСУ	так	В частині допомоги пораненим	так	так
Допомога переселенцям	так	так	частково	ні
Допомога співробітникам та їх сім'ям, що постраждали від військових дій	так	так	частково	Не забороняється ініціатива працівників
Очікування експертів	Політичний нейтралітет та допомога постраждалим			
	Вихід із офшорів		Сплата податків	

Джерело: укладено за даними опитування та інтерв'ю

Зусилля працівників компаній було направлено на наступні напрямки:

- Організація соціальної співпраці із нужденними (організація доставки харчування, одягу, ліків);
- Організація заходів для дітей (розважальні заходи, тематичні читання, театральні вистави, психологічні співбесіди, організація реабілітації);
- Співпраця із ЗСУ (пошиття та доставка одягу, збір коштів на обладунок, допомога у реабілітації, співпраця із сім'ями мобілізованих);
- Екологічний напрямок (відновлення або вдосконалення рекреаційних та паркових ареалів, організація просвітницьких заходів, започаткування акцій з екологічного напрямку, допомога тваринам та притулкам для тварин) тощо.

Висновки. Резюмуючи, можна зробити кілька висновків.

По-перше, волонтерство в Україні з терен благочинності відповідних профільних організацій поступово набуває популярності в корпоративному середовищі.

По-друге, корпоративне волонтерство має перспективніші передумови, адже є справді прозорим механізмом і несе на меті лише благочинні наміри.

По-третє, довіра до корпоративне волонтерство буде постійно зростати, адже компанії намагаються регулярно звітувати про свою діяльність і давати суспільству певні надії на покращення ситуації в найхворобливіших для нього сферах. З попереднього висновку витікає такий — суспільні цінності самі диктують напрямки, в яких буде розвиватися корпоративне волонтерство в Україні.

По-четверте, в Україні відбувається початковий етап становлення корпоративного волонтерства, адже інвестувати ресурси, і не тільки фінансові, можуть собі дозволити лише міжнародні компанії або лідери галузей, які позиціонують себе як соціально відповідальні.

По-п'яте, корпоративне волонтерство є перспективним у контексті розвитку корпоративної соціальної відповідальності організацій, формування позитивного бренду компанії як роботодавця на ринку праці.

Особисте волонтерство працівників компаній оліє-жирового комплексу носить більш емоційно забарвлений характер — це по-перше, витрачання особистого вільного часу у громадських інтересах; по-друге, - це прояв ініціативи, яка стає стимулом для подальшого розвитку її на рівні корпоративного волонтерства; по-третє, - це здійснення соціальної логістики, яка не покривається можливостями на державному рівні; по-четверте, - це здійснення психологічної підтримки на рівні людина до людини.

Література

1. Вікіпедія. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Volunteering>
2. «Звіт ООН про стан волонтерства у світі» (2011). URL: http://www.volunteer.kiev.ua/pages/236_zvt_pro_stan_volonterstva_u_svt_2011
3. URL: <https://www.unv.org/swvr/volunteers-count-their-work-deserves-be-counted>
4. Березянюк Т.В. Волонтерські практики підприємств харчової промисловості в кризових умовах. *Проблеми управління підприємств у сучасних умовах: Матеріали XVIII Міжнарод. наук.-практ. конф., Київ, 20-21 квітня 2022 р.: тези доп. К.: НУХТ, 2022. – 91 с. (С.76-79)*
5. Інститут політичних та етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса НАН України. URL: <https://ipiend.gov.ua/publication/volonterskyj-ruk-h-v-ukraini-iak-nova-forma-vzaiemodii-vlady-i-hromadianskoho-suspilstva/>
6. Підтримати небайдужих: як допомогти розвитку волонтерського руху. URL: <https://mind.ua/openmind/20241526-pidtrimati-nebajduzhih-yak-dopomogti-rozvitku-volonterskogo-ruhu>
7. Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів. НІСД. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/analiz-ukrayinskoho-volonterstva-na-osnovi-metodolohiyi-novykh-sotsialnykh>

References

1. Wikipediia (2022), “Volunteering”, available at: <https://en.wikipedia.org/wiki/Volunteering> (Accessed 30 Nov 2022).
2. UN (2011), “UN report on the state of volunteering in the world”, available at: http://www.volunteer.kiev.ua/pages/236_zvt_pro_stan_volonterstva_u_svt_2011 (Accessed 30 Nov 2022).

3. UNV (2017), “Volunteers count. Their work deserves to be counted”, available at: <https://www.unv.org/swvr/volunteers-count-their-work-deserves-be-counted> (Accessed 30 Nov 2022).
4. Berezianko, T.V. (2022), “Volunteer practices of food industry enterprises in crisis conditions”, Problemy upravlinnia pidpriemstv u suchasnykh umovakh: Materialy XVIII Mizhnarod. nauk.-prakt. konf. [Problems of enterprise management in modern conditions: Materials of the XVIII International Scientific and Practical Conference], NUKhT, Kyiv, Ukraine, 20-21 april, pp. 76-79.
5. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine (2022), “The volunteer movement in Ukraine as a new form of interaction between the government and civil society”, available at: <https://ipiend.gov.ua/publication/volonterskyj-ruk-h-v-ukraini-iak-nova-forma-vzaiemodii-vlady-i-hromadianskoho-suspilstva/> (Accessed 30 Nov 2022).
6. Kahnova, M. (2022), “Support those who care: how to help the development of the volunteer movement”, available at: <https://mind.ua/openmind/20241526-pidtrimati-nebajduzhih-yak-dopomogti-rozvitku-volonterskogo-ruhu> (Accessed 30 Nov 2022).
7. NISS (2022), “Analysis of Ukrainian volunteerism based on the methodology of new social movements”, available at: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/analiz-ukrayinskoho-volonterstva-na-osnovi-metodolohiyi-novykh-sotsialnykh> (Accessed 30 Nov 2022).

Стаття надійшла до редакції 05.12.2022 р.